

KUR'AN'I ANLAMA VE TERCÜMEDE YÖNTEM SORUNU -İsrâ Sûresi 38. Ayet Örneği-

Mustafa KARAGÖZ
Dr. Arş. Gör., Erciyes Ü. İlahiyat F.
mkaragoz@erciyes.edu.tr

1. Giriş

Bu makalede ele alınan sorun, İsrâ Sûresi'nin 38. ayetine bazı meallerde ayetin kıraatine ve bu kıraate bağlı olarak oluşan sözdizimine uygun mana verilmemesidir. Dolayısıyla makalede, tercüme ve anlama yönteminin genel problemleri değil, Kur'an'ı anlama ve tercüme yöntemi açısından İsrâ Sûresi 38. ayetin Türkçeye tercüme edilmesi sorununun irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, ayetlerin içeriğini ve bu içeriğin dile getirildiği üslubu hatırlatmak amacıyla, ilk olarak 22-38 ayetlerin içeriği hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, ayetle ilgili farklı kıraatlere, bu kıraatlere göre oluşan sözdizimine uygun anlamın ne olabileceğine ilişkin klasik tefsirlerde yapılan açıklamalara yer verilecektir. Bir sonraki aşamada bazı Türkçe meâllerde ayete verilen manalar örnek olarak zikredilecektir. Sonuç olarak 38. ayetin uygun tercümesinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili kanaatimiz belirtilecektir.

Kur'an tercümelemleri halkımızın Kur'an'ı anlamasına büyük ölçüde katkı sağlamışsa da, hepsinin istenen seviyede olduğunu söylemek zordur.¹ Günümüz insanının Kur'an'ı anlama amacıyla başvurduğu en yaygın aracın Kur'an mealleri olduğu bilinmektedir. Ancak mevcut Kur'an meallerinin bu ihtiyacı ne derece karşıladığı tartışmaya açık bir husustur. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, bir yandan teorik boyutta çeviri yöntemiyle ilgili çalışmaların yapılmasına, bir yandan da yapılan tercümelemlerin değerlendirilmesine, diğer bir ifadeyle, Kur'an mealleriyle ilgili bir eleştiri geleneğinin oluşmasına duyulan ihtiyaç artmaktadır.²

Kur'an tercümelemleriyle ilgili bir değerlendirme yapılmak istenildiğinde çevirinin tanımı, imkânı, yöntemi, işlevi ve sorunlarının neler olduğu sorularıyla karşılaşılmaları

¹ Turan Koç, "Çeviri ve Kur'an'ın Türkçe Çevirileri", 2. *Kur'an Sempozyumu -Tebliğler Müzakereler-4-5 Kasım 1995*, Bilgi Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 249.

² Düccane Cündioğlu, "Matbû Türkçe Kur'an Çevirileri ve Kur'an Çevirilerinde Yöntem Sorunu", 2. *Kur'an Sempozyumu*, s. 214.

kaçınılmazdır. *Çeviriyi* “Bir kelâmın manasını diğer bir lisanda dengi bir tabir ile aynen ifade etmek”³ ya da “doğal bir dildeki bildirilerin anlamsal ve işlevsel bir eşdeğerlik sağlanarak bir başka doğal dile aktarılması”⁴ şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu noktada, bir metni muhteva ve üslûp açısından kendisine denk olarak bir başka dile çevirmek haddizatında ne derece mümkündür, sorusu gündeme gelir.⁵ Zira tercüme faaliyetinde karşılaşılan sorunlardan birisi, kaynak metin hedef dile çevrilirken bilgi kaybının ortaya çıkması, diğer bir deyişle, kaynak dildeki kimi unsurların tamamının ya da bir kısmının hedef dildeki metinde yok olması sorunudur. Çeviride ortaya çıkan bu muhteva ya da üslûp kaybından kaçınılması tam anlamıyla imkân dâhilinde değilse de, bunun en asgari seviyeye çekilmesinden veya metnin olabilecek en iyi seviyede tercüme edilmesinden söz edilebilir.⁶ Muhtemel kayıpların önüne geçilebilmesi ve tercüme edilen eserin “mümkün olduğunca eksiksiz ve bütünsel olarak”⁷ diğer bir dile nakledilebilmesi için, kaynak metnin; dil, muhteva ve üslûbunun hedef dilin imkânları oranında en iyi şekilde yansıtılması gerekir. Bu açıdan bakıldığında bir tercümede hem metinde kullanılan kelimelerin hem de verilmek istenen fikirlerin mümkün olduğunca karşılık bulması yolunda gayret sarf edilmesi gerektiğini⁸ söyleyebiliriz.

Çeviride ortaya çıkacak anlam, muhteva ve üslûp kaybının asgariye indirgenmesi, kaynak metnin anlaşılması ve hedef dile aktarılması sırasında belli bir yöntemin ve ilkelerin uygulanmasına bağlıdır.⁹ Her çevirinin bir yorum olduğu,¹⁰ her yorumun belli bir yöntem dâhilinde yapılması gerektiği¹¹ göz önünde bulundurulduğunda çeviride yöntemin önemi daha net olarak ortaya çıkar.¹²

Kur’an’ın anlaşılması ve bir başka dile çevrilmesi söz konusu olduğunda “Anlamla lingüistik tahlilin ayrılmaz bir bütün oluşturduğu”¹³ göz önünde bulundurulması gereken hususların başında gelir. Zira çeviride asıl metinde kullanılan sözcük, cümle vs.

3. Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul 1971, I, 9.

4. Berke Vardar, “Dilbilim Açısından Çeviri”, *Türk Dili Dergisi (Çeviri Sorunları Özel Sayısı) Temmuz 1978*, Sayı: 332, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara 2000, s. 66.

5. Koç, “Çeviri ve Kur’an’ın Türkçe Çevirileri”, s. 241.

6. Vardar, “Dilbilim Açısından Çeviri”, s. 67-68.

7. Jürgen H. Petersen, “Metne Bağlı Yorumlama” (çev. Ünal Kaya), *Teori ve Eleştiri*, (haz. Hüseyin Su), Hece Yayınları, Ankara 2004, s. 156.

8. Halil Altuntaş, *Kur’an’ın Tercümesi ve Tercüme İle Namaz Meselesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s. 4-5.

9. Zülfi Kar Durmuş, *Kur’an’ın Türkçe Tercümeleri*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007, s. 15.

10. Akşit Göktürk, *Sözün Ötesi*, YKY, İstanbul 2000, s. 124, 131.

11. Cündioğlu, “Matbû Türkçe Kur’an Çevirileri ve Kur’an Çevirilerinde Yöntem Sorunu”, s. 236.

12. Nitekim birçok ilim adamı Kur’an çevirilerinde en önemli sorunun yöntem sorunu olduğunu vurgulamıştır. Örneğin bkz. Cündioğlu, “Matbû Türkçe Kur’an Çevirileri ve Kur’an Çevirilerinde Yöntem Sorunu”, s. 237; Salih Akdemir, “Kur’an Çevirilerinde Dikkate Alınmayan Önemli Bir Üslûp Özelliği Üzerine”, *İslâmiyat*, cilt: 5, sayı: 4, Ankara 2002, s. 150.

13. Koç, “Çeviri ve Kur’an’ın Türkçe Çevirileri”, s. 246.

nin dikkate alınması tek başına yeterli olmamakla birlikte, önemlidir.¹⁴ Bu bağlamda kaynak metinde tercih edilen kelime, sözdizimi ve üslûbun tercümeyle yansıtılmasına özen gösterilmelidir. Aksi halde kaynak metinde belli bir amaca binaen tercih edilen kelime, sözdizimi ve üslûbun taşıdığı mananın, yapılan tercümede kaybolması söz konusudur. Bu bağlamda Kur'an tercümesinde karşılaşılan sorunlardan birisi, ayetlerdeki kelime ve cümlelerin anlamının Türkçede kendilerini uygun bir şekilde karşılayacak kelime ve sözdizimiyle ifade edilmemesidir. Kelimelerin yapısı ve anlamıyla ilgili sorunların giderilmesi lûgat (:sözcükbilim) ve sarf (:biçimbilim) ilminin, cümlelerin yapısı ve anlamıyla ilgili sorunların giderilmesi ise nahiv ilminin (:sözdizimi) dikkate alınmasıyla mümkündür.¹⁵

Kur'an tercümesinde karşılaşılan sorunlardan bir diğeri ise anlam farklılığına yol açan kıraat farklılıklarının tercümeyle yansıtılıp yansıtılmaması sorunudur. Özellikle Türkçe Kur'an çevirilerinde, metindeki kıraate uygun tercümenin tercih edilip edilmediği, üzerinde durulması gereken bir husustur. Muhtemel anlamlar arasından, neden çeviride verilen anlamın seçildiği¹⁶ ya da ayete okunan kıraate göre değil de, farklı bir kıraate göre anlam verildiği konusunda bilgi verilebilir. Bu bağlamda ayete metindeki kıraatten farklı bir anlam veriliyorsa bunun nedeni açıklanabilir.

2. İsrâ Sûresi 22-38. Ayetlerin İçeriği

Bilindiği üzere, İsrâ Sûresi 22-37. ayetlerde dini ve ahlâkî bazı görevlerden bahsedilmektedir. Bu görevlerin bir kısmı emir formuyla bir kısmı ise nehiy formuyla bildirilmiş, diğer bir ifadeyle, ana hatlarıyla beş husus emredilmiş, dokuz tür davranış da yasaklanmıştır. Söz konusu ayetlerde, sadece Allah'a ibadet edilmesi,¹⁷ anne babaya iyi davranılması,¹⁸ akrabaya, yoksula ve yolcuya iyilik yapılması,¹⁹ verilen söze riayet edilmesi,²⁰ ölçü ve tartıda adaletli davranılması²¹ emredilmiştir. Allah'a şirik koşulması,²² anne babanın azarlanması,²³ savurganlık ve cimrilik yapılması,²⁴ geçim kaygısıyla

¹⁴ Göktürk, *Sözün Ötesi*, s. 125.

¹⁵ Cündioğlu, "Matbû Türkçe Kur'an Çevirileri ve Kur'an Çevirilerinde Yöntem Sorunu", s. 229.

¹⁶ Ömer Özsoy, "Çeviri Kuramı Açısından Kur'an Çevirisi", 2. *Kur'an Sempozyumu*, s. 266-267.

¹⁷ İsrâ, 17/23: "وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِنِّيَٰهُ"

¹⁸ 23-24. ayetler: "وَإِذَا الْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا" "وَإِذَا الْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا"

¹⁹ 26. ve 28. ayetler: "وَأَتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ" "وَأَتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ" "لَهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا"

²⁰ 34. ayet: "وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا"

²¹ 35. ayet: "وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزَنُوا بِالْقِسْطِ أَسْمَأَسْتَقِيمَ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا"

²² 22. ayet: "لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعَدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا"

²³ 23. ayet: "فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا"

²⁴ 26. ve 29. ayetler: "وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا" "وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا" "وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعَدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا"

çocukların öldürülmesi,²⁵ zinaya yaklaşılmaması,²⁶ haksız yere adam öldürülmesi,²⁷ yetimlerin malına art niyetle yaklaşılmaması,²⁸ bilgisizce hüküm verilmesi,²⁹ gurur ve kibirli davranışlarda bulunulması³⁰ ise yasaklanmıştır.

Emir ve nehiy formuyla bildirilen bu hususlardan sonra, 38. ayette “كُلُّ ذَلِكْ كَانَ” *“Bütün bu zikredilenlerin kötü olanları, Rabb’in katında hoş karşılanmayan davranışlardır.”* denilmek suretiyle, yapılması ve yapılmaması istenen bu davranışların kötü olanlarının Allah katında hoş görülmemeyen davranışlar olduğu, belirtilmiştir.

3. İsrâ Sûresi 38. Ayete Tefsirlerde Verilen Anlamlar

İsrâ Sûresi 38. ayetin anlamıyla ilgili yapılan değerlendirmelere geçmeden önce, mananın tespit edilmesine etki ettiğini düşündüğümüz ve müfessirlerin yorumunda belirleyici olduğunu gördüğümüz için, ayette geçen *سَيِّئَةٌ/سَيِّئَةٌ* kelimesiyle ilgili iki farklı kıraati³¹ zikretmekte yarar görüyoruz. Söz konusu kelimeyle ilgili yedi kıraat imamından iki farklı kıraat rivayet edilmiştir. İbn Âmir, Âsım, Hamza ve Kisâi ayeti, “كُلُّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا” şeklinde okumuştur. Bu durumda *سَيِّئَةٌ* kelimesi, *كان/kâne*’nin ismi, *مَكْرُوهًا* kelimesi de haberi olmaktadır.³² Dolayısıyla bu kıraate göre ayetin manası, “İşte bütün bu davranışların kötü olanları, Rabb’inin katında da kötüdür.” şeklinde

²⁵ 31. ayet: “وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ حَسْبِيَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا”

²⁶ 32. ayet: “وَلَا تَقْرَبُوا الرِّقَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا”

²⁷ 33. ayet: “وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ”

²⁸ 34. ayet: “وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ”

²⁹ 36. ayet: “وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ”

³⁰ 37. ayet: “وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طَوْلًا”

³¹ Burada yer vereceğimiz iki kıraatin dışında, kelimeyle ilgili *سَيِّئَةٌ* ve *سَيِّئَاتِهِ* şeklinde kıraatler de rivayet edilmekle birlikte, bunların çok yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Bkz. Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubi, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, (thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Muhammed Enes Mustafa Hinn, Muhammed Mutezz Kerimuddin), 24 cilt, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2006, XIII, 84; Ebu Hayyan el-Endülûsi, *el-Bahru'l-Muhît*, (thk. Adil Ahmed Abdül-Mevcud-Ali Âdil Muavviz), 8 cilt, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, VI, 35; Cârullah Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer ez-Zemaşeri, *el-Keşşâfan Hakâiki Gavâmizi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Tevil*, (thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavviz), 6 cilt, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad, 1998, III, 520.

³² Kelimeyle ilgili kıraatler ve bu kıraatlere göre oluşan anlamlar için bkz. Ebu Amr Osman b. Saïd ed-Dânî, *et-Teyisîr fi Kıraâti's-Seb'*, (thk. Otto Pretzl), Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, Beyrut, 1984, s. 140; İbn Hâleveyh, *el-Hucet fi Kıraâti's-Seb'*, (thk. Abdülâl Sâlim Mekram), Dâru'ş-Şurûk, Beyrut, 1979, s. 217-218; Ebu Abdullah Muhammed b. Şüreyh Rüeynî, *el-Kâfi fi Kıraâti's-Seb'*, (thk. Ahmed Mahmud Abdüssemi), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, s. 143; Şihâbüddin Ebubekr Ahmed b. Muhammed ibnü'l-Cezerî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi Kıraâti'l-Aşr*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, s. 264; Ebu'l-Ferec Cemalüddin İbnü'l-Cevzi, *Zâdu'Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, 9 cilt, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut, 1983, V, 36; Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, XIII, 84; Ebu Hayyan *el-Bahru'l-Muhît*, VI, 35.

olmaktadır.

Taberî 38. ayete bu kıraate göre, 23. ayetteki “*Rabb'in, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretti*”den 37. ayetteki “*Yeryüzünde çalım satarak yürüme*.”ye kadar sayılanlardan kötü olanların hepsi Rabb'in katında çirkindir, şeklinde anlam vermiştir. Taberî daha sonra ayeti bu şekilde okuyanların, 23-37. ayetlerde zikredilenler arasında *anne babaya iyilik yapılması ve akrabaya, yoksula ve yolcuya haklarının verilmesi* gibi iyi davranışların da bulunmasını gerekçe olarak öne sürdüklerini, sonuç olarak bu ayetlerde sadece kötü eylemlerin yasaklanmadığını, aksine iyi işlerin de emredildiğini söylediklerini belirtmiştir.³³ Taberî, 38. ayetin 23. ayetten bu yana zikredilenlerin hepsiyle alâkalı olduğunu ve burada sayılanlar arasında hem iyi hem de kötü davranışlar bulunduğunu gerekçe göstererek ayetteki *سَيِّئَةٌ/سَيِّئَةٌ* kelimesinin *سَيِّئَةٌ* şeklinde okunmasını tercih ettiğini açıkça ifade etmiştir. Ayrıca kelime *سَيِّئَةٌ* şeklinde okunduğunda *مَكْرُوهًا* kelimesinin de *مَكْرُوهًا* şeklinde okunması gerektiğini, oysa bu okunuşun Mushafındaki yazılışa aykırı olduğunu bir diğer tercih nedeni olarak zikretmiştir.³⁴

Zeccâc da Taberî gibi, daha önce sayılanlar arasında, *anne babaya güzel söz söylenmesi, onlara tevazu kanatlarının gerilmesi; akrabaya, yoksula ve yolcuya haklarının verilmesi ve verilen sözde durulması* gibi kötü olmayan davranışların bulunmasını gerekçe göstererek bu kıraati tercih etmiştir. Zeccâc'a göre bu durumda önceki ayetlerde hem iyi hem de kötü hususlardan bahsedildiği için ayetin “İşte bütün bu davranışların kötülere, Rabb'inin katında da sevimsizdir.” anlamına uygun olarak “*كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئَةً عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا*” şeklinde okunması daha uygundur.³⁵

Ayette geçen *سَيِّئَةٌ/سَيِّئَةٌ* kelimesiyle ilgili farklı kıraatleri zikreden Ebû Hayyân da bu kıraatlere bağlı olarak ayetin manasının nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur. Ebû Hayyân'a göre kelime *سَيِّئَةٌ* şeklinde okunduğunda, ism-i işaret (دالک) daha önce zikredilen hem iyi hem de kötü hasletlerin tümünü kapsar. *سَيِّئَةٌ* lafzı ise bu hasletlerden sadece kötü olanlarını Allah katında çirkin olmakla sınırlandırmış olmaktadır.³⁶

İbn Kesîr de, kelime *سَيِّئَةٌ* olarak okunduğu takdirde, ayetin, “*Rabb'in, kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretti ayetinden itibaren (23. ayet) zikredilenlerin kötü olanları Allah katında hoş karşılanmayan şeylerdir.*” anlamına geldiğini belirtmiştir. İbn Kesîr bu kıraatin ve bu kıraate göre ortaya çıkan anlamın, Taberî'nin tercih ettiği

³³ Bkz. Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Tevîli Âyi'l-Kur'an*, (thk. Abdullah b. Abdülmühhsin et-Türkî), 26 cilt, Dâru Hecc, y.y., t.y. XIV, 599.

³⁴ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XIV, 600.

³⁵ Ebu İshak İbrahim b. Muhammed es-Seriyy ez-Zeccâc, “*Meani'l-Kur'an ve İrabuh*”, (thk. Abdülcelil Şelebi), 5 cilt, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2005, III, 197.

³⁶ Ebu Hayyan, *Bahru'l-Muhîd*, VI, 35.

görüş olduğunu da sözlerine eklemiştir.³⁷

Ayetle ilgili bir diğer kıraat ise Nâfi, İbn Kesîr ve Ebû Amr'a nispet edilen “كُلِّ ذَلِكْ” şeklindeki okunuştur. Bu okunuşa göre, سَيِّئَةٌ kelimesi كان/kâne'nin birinci haberi; مَكْرُوهًا de ikinci haberi, ya da سَيِّئَةٌ kelimesinden bedel olmaktadır.³⁸ Bu durumda hiçbir takdir yapılmazsa ayetin manası “*İşte bu sayılanların hepsi Rabbin katında kötü olan ve hoş karşılanmayan işlerdir.*” şeklinde olmaktadır ki, bu mananın önceki ayetlerde zikredilen güzel davranışların da Allah katında hoş karşılanmadığını çağrıştırması muhtemel olacağı için müfessirler bu kıraat üzerinde özellikle durmuşlar ve bu çağrışımın ortadan kaldırılması amacıyla çeşitli açıklamalarda bulunma zorunluluğu hissetmişlerdir.

Taberî ayeti (كُلِّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا) şeklinde okuyanların, 31. ayetteki “*Doyuramam endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin!*”den sonra sayılanlarla ilgili olup daha önce zikredilen hususları kapsamadığını, zikredilen davranışların hepsinin değil, 31. ayetten itibaren söylenenlerin kötü olduğunu öne sürdüklerini belirtmiştir.³⁹

Zeccâc, Ebû Amr'ın ayeti سَيِّئَةٌ şeklinde okuduğunu belirttiikten sonra bu okuyuşun yanlış (:galat) olduğunu öne sürmektedir. Ancak, yine de ayet سَيِّئَةٌ şeklinde okunacaksa bu durumda, كُلِّ kelimesinin sadece önceki ayetlerde yasaklanan hususları kapsadığı bilinmeli ve ayet, “Bu ayetlerde yasaklanan şeylerin hepsi Allah katında sevimsizdir.” şeklinde anlaşılmalıdır.⁴⁰ Aksi halde ayetin سَيِّئَةٌ şeklinde okunması daha önceki ayetlerde sayılanların hepsinin kötü olmasını gerekli kılmaktadır.⁴¹

Nehhâs ise Ebu Hâtim gibi bazı âlimlerin, daha önceki ayetlerde hem iyi hem de kötü işlerden bahsedilmesi ve ayet سَيِّئَةٌ şeklinde okunduğunda مَكْرُوهًا kelimesinin مَكْرُوهًا şeklinde olması gerektiğinden hareketle “كُلِّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا” şeklinde okuduklarını belirtmiştir.⁴² Bu gerekçe daha önce de gördüğümüz üzere, Taberî

³⁷. Bkz. Ebu'l-Fida İsmail ibn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm*, (thk. Mustafa Seyyid Muhammed, Mustafa Seyyid Reşad ve diğerleri), 15 cilt, Müessesetü Kurtuba, Kahire, 2000, IX, 13.

³⁸. Kelimenin bu şekildeki okuyuşuyla ilgili olarak da 33. dipnotta verilen referanslara bakılabilir.

³⁹. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XIV, 599-600. Aslında 31. ayetten sonra zikredilenler arasında, ölçü ve tartıda adaletli davranmak gibi kötü olmayan davranışlar da yer almaktadır. Dolayısıyla كُلِّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ayetinin 31. değil de, 36. ayetten sonrasıyla ilgili olduğunun kabul edilmesi bu kıraatin gerekçesi olmaya daha elverişlidir. Çünkü 31. ayetten sonra, ölçüde adaletli davranmak gibi güzel davranışlar da geçmektedir. 36. ve 37. ayetlerden sonra ise emir formunda zikredilen, dolayısıyla iyi olan davranış yoktur. Nitekim İbnü'l-Cevzî gerekçe olarak 35. ayetin sonunda sözün tamamlandığını 36. ayetten sonra ise iyi olan hiçbir davranışın geçmediğini söylemektedir. Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, V, 37.

⁴⁰. Zeccâc, “*Meani'l-Kur'an ve İrabuh*”, III, 197.

⁴¹. Bu açıklama için bkz. Zeccâc, “*Meani'l-Kur'an ve İrabuh*”, III, 197 (2 nolu dipnot).

⁴². Nehhâs, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed b. İsmail en-Nehhâs, *İrabu'l-Kur'an*, 5 cilt, (thk. Zühayr Gazî Zâhid), Alemü'l-Kütüb&Mektebetü'n-Nahdati'l-Arabiyye, y.y., 1985, II, 425.

ve Zeccâc'ın da gerekçesiydi. Ancak Nehhâs'ın zikrettiklerinden, bu görüşü tercih etmediği anlaşılmaktadır. Zira o söz konusu gerekçelerin ayetin bu şekilde okunmasını ve anlaşılmasını gerekli kılmayacağını belirttikten sonra şöyle demektedir: “Çünkü önce emir kategorisinde güzel davranışlar söylenmiş, daha sonra nehiy kategorisi gelmiş ve nehiy kategorisinde zikredilenlerden sonra da, *bütün bunların kötü olanları Rabb'in katında sevimsizdir*, denilmiştir.” Bu durumda bu ayet nehiy kategorisinde zikredilenlerle ilgilidir. Nehhâs'a göre, مَكْرُوهًا kelimesinin مَكْرُوهَةً şeklinde müennes değil de, müzekker olarak gelmesi ise, كَلٌّ kelimesinin lafzı itibariyledir.⁴³

Zemaşerî de her iki okuyuşu zikrettikten sonra, kelimenin سَيِّئَةً olarak okunması halinde, مَكْرُوهًا kelimesinin müzekker gelmesini, anlam itibariyle سَيِّئَةً lafzı için müzekkerlik ve müenneslik söz konusu olmamasıyla açıklamıştır. Daha sonra da, 38. ayetten önce zikredilenler arasında hem güzel hem de kötü olan hasletler olduğu halde, kelimenin سَيِّئَةً şeklinde okunabilmesinin gerekçesini zikretmiştir. Buna göre, kelime سَيِّئَةً şeklinde okunduğu takdirde, ayetteki كَلٌّ ذِكْرٌ ifadesi, önceki ayetlerde zikredilenlerin tamamını değil, sadece yasaklanan davranışları kapsmalıdır.⁴⁴ Diğer bir deyişle, bu kıraatin tercih edilmesi halinde, كَلٌّ ذِكْرٌ ifadesinin önceki ayetlerde belirtilenlerden sadece yasaklananları kapsadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

İbnü'l-Cevzî de her iki kıraati ve Zeccâc'ın görüşünü zikrettikten sonra, ikinci kıraatin uygun olabildiğini, 35. ayetin sonunda sözün tamamlandığının, dolayısıyla, كَلٌّ ذِكْرٌ كَانَ سَيِّئَةً عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ayetinin 36. ve 37. ayetlerle ilgili olduğunun kabul edilmesine bağlamıştır. Zira 36. ayetten itibaren, iyi olan hiçbir davranış geçmemektedir.⁴⁵ Kurtubî ayetteki كَلٌّ lafzının daha önce zikredilen bütün emir ve nehiyleri kapsadığını belirtmiş, daha sonra ayetle ilgili kıraatleri ve her iki kıraate göre muhtemel manaları zikretmiştir. Kurtubî de İbnü'l-Cevzî gibi, سَيِّئَةً kıraatinin, 35. ayetin sonunda sözün tamamlandığı kabul edilirse mümkün olduğunu belirtmiştir. Zira bu iki ayette, *bilmediğin şeyin peşine düşme* ve *yeryüzünde çalın satarak yürüme* denilmiş ve 38. ayette de bu iki davranışın ve Allah'ın yasakladığı her şeyin Allah katında sevimsiz olduğu ifade edilmiştir.⁴⁶

Ebü Hayyân'ın belirttiğine göre, kelime سَيِّئَةً şeklinde okunduğunda, ayetteki

⁴³ Nehhâs, *İrâbu'l-Kur'an*, II, 425. Aslında ayetlere bakıldığında, Nehhâs'ın öne sürdüğünün aksine, önce emirlerin sonra nehiylerin zikredilmesi gibi sıralı bir üslup kullanılmadığı görülmektedir. Yapılması ve yapılmaması istenen davranışları, diğer bir ifadeyle emir ve yasaklar ayetlerde herhangi bir sıralama gözetilmeden, dağınık olarak bildirilmiştir.

⁴⁴ Zemaşerî, *Keşşâf*, III, 520. Zemaşerî'nin yaptığı açıklamaların benzerini Nesefî de yapmıştır. Krş. Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî, *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Tevîl*, 4 cilt, Eda Neşriyat, İstanbul, t.y., II, 314-315.

⁴⁵ Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdu'Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, V, 37.

⁴⁶ Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, XIII, 84.

ism-i işaret (38 (الكذ. ayetten hemen önce geçen iki ayetteki iki yasağa, yani “bilgi sahibi olunmayan şeyin peşine düşme” ve “yeryüzünde böbürlenerek yürüme”ye işaret etmektedir. Buna göre ayete, “*Bilgi sahibi olunmayan şeyin peşine düşmek ve yeryüzünde böbürlenerek yürümek gibi davranışlar Rabb’inin katında kötü ve çirkindir.*” gibi bir anlam verilebilir. Ebû Hayyân, ism-i işaretin 23. ayetten itibaren geçen bütün yasakları kapsadığı yönündeki görüşe de *kîle* formuyla yer vermiştir.⁴⁷ İbn Kesir ise سَيِّئَةً okunuşuna göre, ayetin manasını, “*Doyuramam’ endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin* ayetinden (31 ayet) itibaren yasaklananların hepsi kötü ve Allah’ın hoşuna gitmeyen ve razı olmadığı davranışlardır.” şeklinde açıklamıştır.⁴⁸

4. Tercüme Yöntemi Açısından Türkçe Meallerde İsrâ Sûresi 38. Ayete Verilen Anlamların Değerlendirilmesi

Türkiye’de basılan Mushaflarda “كُلُّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئَةً عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا” kuraatinin dikkate alındığı bilinmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu kuraatin gerektirdiği sözdizimine göre, سَيِّئَةً kelimesi, كان/kâne’nin ismi, مَكْرُوهًا kelimesi de haberi olmaktadır. Bu durumda ayetin manası, “*İşte bütün bu davranışların kötülükleri, Rabb’inin katında da sevimsizdir.*” şeklinde olur. İnceleme imkânı bulduğumuz meallerden bir kısmı ayetin “كُلُّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئَةً عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا” şeklindeki kuraatini ve bu kuraatin gerektirdiği sözdizimini yansıtmaktadır. Bu meallerde verilen manalar, müfessirlerin açıklamalarıyla da örtüşecek şekilde, 22-37. ayetlerde belirtilen hususların sadece kötü olanlarının Allah katında hoş karşılanmadığını ifade etmektedir:

- Bütün bunların menhiy olanı Rabb’in indinde mekruh bulunuyor.⁴⁹
- Bütün bunların fenası, Rabb’in nezdinde, istenmeyen, sevilmeyen şeylerdir.⁵⁰
- Bütün bunların kötü olanı (nehyedilmiş bulunanı) Rabb’in indinde kerih (mebguz) bulunmuştur.⁵¹
- Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabb’in katında çirkin görülmüştür.⁵²
- Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabb’inin nezdinde sevimsiz şeylerdir.⁵³

⁴⁷ Ebu Hayyan, *Bahru’l-Muhit*, VI, 35.

⁴⁸ Bkz. Ebu’l-Fida İsmail ibn Kesir, *Tefsîru’l-Kur’ani’l-Azîm*, (thk. Mustafa Seyyid Muhammed, Mustafa Seyyid Reşad ve diğerleri), 15 cilt, Müessesetü Kurtuba, Kahire, 2000, IX, 13.

⁴⁹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 10 cilt, Eser Neşriyat, y.y., t.y., V, 3177.

⁵⁰ Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu Kur’an-ı Kerim’in Tercüme ve Tefsiri*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1980, s. 343.

⁵¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1991, IV, 1872.

⁵² Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul, 2003, s. 286.

⁵³ Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 284.

- İşte bunların kötülere, Rabb'inin katında da kötüdürler.⁵⁴

Bazı meallerde ise ayetin Türkiye'de basılan Mushaflarda itibar edilen Âsım'ın kıraatine göre değil, Nâfi, İbn Kesîr ve Ebû Amr gibi kıraat imamlarına nispet edilen "كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئَةً عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا" okunuşuna göre mana verilmiştir. Nitekim bu meallerde verilen mana سَيِّئَةً kelimesinin کان/kâne'nin birinci haberi; مَكْرُوهًا kelimesinin de ikinci haberi, ya da سَيِّئَةً kelimesinden bedel olmasına uygun düşmektedir. Bu meallerin bir kısmında müfessirlerin dikkat çektiği, daha önceki ayetlerde zikredilen davranışların hepsinin Allah katında hoş karşılanmayan şeyler olduğu çağrışımından kaçınmak için, yapılan tercümelerde çeşitli takdirler yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle bu meallerde, ismi işaret 22-37. ayetlerde sayılanların hepsini değil, sadece yasaklananları kapsayacak şekilde tercüme edilmiştir. Dolayısıyla, verilen bu manalar, her ne kadar Türkiye'deki Mushaflarda yer alan kıraate ve bu kıraatin gerektirdiği sözdizimine uygun değilse de, ayetlerde zikredilen ve güzel olan davranışların Allah katında hoş karşılanmayacağı gibi bir algılamaya yol açmamaktadır:

- İşte bütün bu yasaklananlar, son derece kötü olan ve Rabb'inin nazarında hiç hoş karşılanmayan işlerdir.⁵⁵

- Bütün bu sayılan yasaklar, Rabb'inin nezdinde hoş karşılanmayan, tescilli yasaklar ve suçlardır.⁵⁶

- Hem kibirli kibirli yürüme! Zira ne kadar kibirlenirsen kibirlen, ne yeri yarabilirsin, ne de dağların boyuna erişebilirsin. Böylesi davranışların hepsi kötü olup, Rabb'inin nazarında hoş görülmeven şeylerdir.⁵⁷

Bazı meallerde verilen mananın ise, hem ayetin Türkiye'de basılan Mushaflarda itibar edilen kıraate uygun olmadığı, hem de 22-37. ayetler arasında zikredilen bütün davranışların kötü olduğu gibi bir algılamaya yol açabileceği görülmektedir. Örnek olarak zikredeceğimiz meallerde, herhangi bir takdir yapılmaksızın, ayete سَيِّئَةً kelimesinin کان/kâne'nin birinci haberi; مَكْرُوهًا kelimesinin de ikinci haberi, ya da سَيِّئَةً kelimesinden bedel olduğuna göre anlam verildiği görülmektedir:

⁵⁴. M. Zeki Duman, *Beyânul-Hak (Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri)*, 3 cilt, Fecr Yayınları, Ankara, 2008, I, 567.

⁵⁵. Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Otto, Ankara, 2008, s. 284. Bu manaya göre, 22-37. ayetlerde zikredilenler arasından sadece yasaklanmış olanlar Allah katında hoş karşılanmayacaktır.

⁵⁶. Ahmet Tekin, *Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru (Tefsîrî Meal)*, Kelam Yayınları, İstanbul, 2006, s. 286. Bu manaya göre de, 22-37. ayetlerde zikredilenler arasından sadece yasaklanmış olanların Allah katında hoş karşılanmayacağı, sonucu çıkmaktadır.

⁵⁷. Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meali*, Işık Yayınları, İstanbul, 2002, s. 284. Suat Yıldırım 37. ve 38. ayete birlikte anlam vermiştir. Bu durumda ismi işaret, 22-37. ayetlerde sayılan iyi ve kötü davranışların hepsini değil, sadece 37. ayette yasaklanan davranışı kapsamış olmaktadır. Dolayısıyla bu meale göre, "yeryüzünde böbürlenerek yürümek" gibi davranışlar Allah katında hoş değildir, gibi bir anlam ortaya çıkmış olur.

- Rabb'inin katında bunların hepsi beğenilmeyen kötü şeylerdir.⁵⁸
- Bunların hepsi, Rabb'inin katında beğenilmeyen, kötü şeylerdir.⁵⁹
- Bunların hepsi, kötü olan, Rabb'inin katında hoş görülmemeyen şeylerdir.⁶⁰
- Bütün bunlar, kötülüğü olan, Rabb'inin katında da hoş olmayanlardır.⁶¹
- Bunların hepsi de Rabb'inin katında beğenilmeyen kötü şeylerdir.⁶²
- Bütün bunların kötülüğü, Rabb'inin katında asla hoş karşılanmayan (şeyler olmalarıdır).⁶³
- Bunların hepsi Rabb'inin katında sevilmeyen kötü şeylerdir.⁶⁴
- Bütün bunların kötülüğü, Rabb'inin katında sevimsiz olmasıdır.⁶⁵
- Bütün bunların asıl kötülüğü, Rabb'inin katında hoş karşılanmamış olmalarıdır.⁶⁶
- Bütün bunların kötülüğü, Rabb'inin katında asla hoş

^{58.} Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s. 284.

^{59.} Atay, *Kur'an Türkçe Çeviri*, Atay ve Atay Mim. İnş. Yay. Ltd. Şti., Ankara, 2002, s. 284.

^{60.} Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, 11 cilt, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1990, V, 212. Süleyman Ateş'in tefsirinin meal kısmında ayete bu şekilde anlam vermiş, ayetin tefsiri kısmında ise, "23-37. ayetlerde yasaklanan şeylerin, Allah'ın katında günah ve çirkin şeyler olduğu belirtiliyor" denilerek, ayetin sözdizimine ve maksadına uygun açıklaması yapılmıştır. Bkz. Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, V, 216. İzzet Derveze'nin tefsirinin tercümesinde de ayete böyle anlam verilmiştir. Bkz. İzzet Derveze, *et-Tefsiru'l-Hadis Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, (çev. Ahmet Çelen, Mehmet Çelen, Ekrem Demir), 7 cilt, Ekin Yayınları, İstanbul, 1997, II, 343

^{61.} Mevdûdî'nin tefsirinin Türkçe tercümesinde ayete bu şekilde anlam verilmiştir. Bkz. Ebu'l-A'la Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an (Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri)*, (editör: Ali Bulaç), 7 cilt, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, III, 109.

^{62.} Şaban Piriş, *Kur'an'ı Kerim Türkçe Anlamı*, Okyanus Yayıncılık, Kayseri 2004, s. 133.

^{63.} Muhammed Esed'in tefsirinin Türkçe tercümesinde ayete bu şekilde anlam verilmiştir. Bkz. Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı (Meal Tefsiri)*, 3 cilt, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999, II, 565. Muhammed Esed'in meal tefsirinde ilgili ayetin dipnottaki açıklamasında şu izah yapılmıştır: "Bazı müfessirlere göre bu hüküm önceki iki ayette bahsedilenlerle ilgilidir; daha kuvvetli bir ihtimal ise, bunun yukarıdaki gibi ister açıkça dile getirilmiş olsun ister sadece îma edilmiş olsun, 22-37. ayetlerde geçen bütün yasaklamalarla ilgili olduğudur." Bkz. Esed, *Kur'an Mesajı*, II, 566.

^{64.} Ömer Dumlu-Hüseyin Elmalı, *Ayet Ayet Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal)*, Zirve Basım Yayın Paz. Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2003, s. 286.

^{65.} Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrıncı, İ. Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meal Tefsiri*, 5 cilt, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007, III, 477. *Kur'an Yolu*'nda ilgili ayetin tefsirinde "on iki madde halinde sıralanan davranış tarzlarının kötü olanlarını seçmenin Allah'ın nezdinde sevimsiz, dolayısıyla haram olduğu ifade edilmekte" denilerek, ayetin sözdizimine ve maksadına uygun açıklaması yapılmıştır. Bkz. *Kur'an Yolu*, III, 483.

^{66.} Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an*, s. 534-535. Söz konusu mealde dipnotta "Bütün bunlardan kasıt, 22-37. ayetler arasında dile getirilen davranışlardır" denilerek ayet açıklanmaya çalışılmıştır. Fakat bu açıklama, istemeyerek de olsa, 22-37. ayetler arasında emredilen ve yasaklanan davranışların hepsinin kötü davranışlar olarak algılanmasını daha elverişli kılmaktadır.

karşılanmamaktadır.⁶⁷

Ayete bu şekilde mana verildiği takdirde Mushaflarda yazılı olan “كُلُّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا” okunuşuna göre, سَيِّئُهُ'nin ismi olan سَيِّئُهُ kelimesi, haberi konumuna sokulmuş olmakta, ayetin metnindeki sözdizimi Türkçe tercümeyle yansıtılmamış olmaktadır. Dolayısıyla önceki ayetlerde sayılan davranışlardan kötü olanlarının Allah katında da hoş karşılanmadığını bildirmek isteyen bir ifade, iyi davranışları da içerecek şekilde, sayılanların hepsinin Allah katında hoş karşılanmadığını ifade eder bir hale gelmektedir. Bu durum Zerkeşî'nin, nahvin ve sözdiziminin önemini bildirirken dile getirdiği “şayet irab göz önünde bulundurulmazsa, cümlenin faili ve mefulu birbirine karışır”⁶⁸ tespiti doğrudur niteliktedir.

Ayrıca bir metni okuyan kişinin, cümlelerin birbirine eklenerek oluşturduğu bir metin akışına ve bütünlüğüne sahip olduğu⁶⁹ göz önünde bulundurulduğunda, önceki ayetlerde iyi ve kötü davranışların zikredildiği ayetleri okuduktan sonra 38. ayeti “Bunların hepsi kötü olan ve Allah katında hoş karşılanmayan şeylerdir.” şeklinde okuyan bir kişi, ayetlerin iç bütünlüğüne aykırı bir manayla karşılaşmış olur. Bu noktada tercümede kullanılan dilin ve bu dile bağlı sözdiziminin okuyucu tarafından nasıl algılandığı ya da nasıl anlaşıldığı önem kazanmaktadır.⁷⁰ Zira bir “cümlelerin anlamı hiçbir zaman, yalnız o cümlede yer alan sözcüklerin anlamlarıyla belirlenmez... tersine (metinde önceden geçmiş) başka cümlelerin anlam içeriği aracılığıyla daha bir biçimlenir, birçok yönden de değişikliğe uğrar”⁷¹ Dolayısıyla ayetin bu şekilde tercüme edilmesi سَيِّئُهُ şeklindeki kıraate uygun gibi gözükse de, müfessirlerin, bu okunuş tercih edildiğinde ism-i işaretin, 22. ayetten itibaren zikredilen davranışlardan yasaklanmış olanları ya da hemen önceki iki ayette geçen iki yasağı kapsadığı şeklindeki açıklamalarına aykırıdır. Bu durumda, sadece Allah'a ibadet edilmesi, anne babaya iyi davranılması; akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkının verilmesi; verilen söze riayet edilmesi, ölçü ve tartıda adaletli davranılması gibi hususlar, farkında olmadan, Allah katında hoş karşılanmayan şeyler olarak nitelendirilmiş olmaktadır. Ayete bu

⁶⁷ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2004, XI, 260. Bayraktar Bayraklı ayete bu şekilde meâl vermiş, ancak ayetin tefsirinde, 22-37. ayetlerde emir formunda zikredilen hususları olumsuz şekle çevirmek suretiyle, ayetin formuna ve kastedilene uygun açıklama yapmıştır. Bkz. Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, XI, 262.

⁶⁸ Bedreddin Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, 4 cilt, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1980, II, 176. Aynı gerçeğe, “Kelimelerin cümle içindeki yerleri, sıraları bozulursa, mana altüst olabilir.” diyen Savory de dikkat çekmiştir. Bkz. Theodore Savory, *Tercüme Sanatı*, (çev. Hamit Dereli), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1994, s. 109.

⁶⁹ Göktürk, *Okuma Uğraşı*, YKY, İstanbul 2001, s. 27.

⁷⁰ Bkz. Sîzâ Kâsım, “Okuyucu ve Metin (Semiyoetikten Hermenötiğe)”, (çev. Fethi Ahmet Polat), *Marife*, yıl: 2, sayı: 2, Konya 2002, s. 179-180.

⁷¹ Roman Ingarden, *Das literarische Kunstwerk*, Tübingen 1972, s. 155'ten naklen, Göktürk, *Okuma Uğraşı*, s. 30.

şekilde mana verenler böyle bir manayı kastetmiş olmasalar da, ayet bu şekilde tercüme edildiğinde ve önceki ayetlerle birlikte değerlendirildiğinde buna kapı aralama riski doğmaktadır.

Mütercimlerin maksadı bu olmasa ve zihinde ilgili ayetlerde emredilen hususların Allah katında beğenilmediği gibi bir fikir oluşmayacağı düşünülse de, 38. ayetin Türkçeye bu şekilde tercüme edilmesi, sözdizimi itibariyle 22-37. ayetlerde zikredilen hususların hepsinin Allah katında hoş karşılanmayan şeyler olduğu gibi bir çağrışıma yol açmaktadır. Aslında, ayete bu şekilde mana verilse bile, maksadın 22-37. ayetlerde zikredilen davranışların hepsinin, dolayısıyla *anne babaya iyilik yapılması ve akrabaya, yoksula ve yolcuya haklarının verilmesi* gibi hasletlerin Allah katında hoş karşılanmadığı gibi bir algı oluşmayacağı düşünülebilir. Zira bu davranışlardan sadece kötü olanlarının Allah katında sevimsiz olduğu, genelde okuyucunun zihninde bir öncül olarak mevcuttur. Ancak meselenin bu şekilde izahı sorunu halletmemektedir. Asıl mesele, ayetin meal okuru tarafından nasıl anlaşılacağıyla birlikte, yapılan tercümenin nasıllığı, yani tercümede uygulanan yöntemdir. Diğer bir ifadeyle, sorun medlüldeki (:anlam) değil, delildeki (:yöntem) hataya,⁷² buradan hareketle Kur'an'ı anlama ve tercüme etmede karşılaşılan yöntem sorununa dikkat çekmektir.

Kanaatimizce, ayette yapılması emredilen hususların hoş karşılanmayan davranışlar olarak nitelendirilmesine, 38. ayete kadar zikredilenlerin bir bütün olarak değerlendirilmemesi ve 38. ayetin kıraatinin ve bu kıraate göre oluşan sözdiziminin Türkçe meallere yansıtılmaması yol açmıştır. Önceki ayetlerde zikredilen davranışların hepsi kötü olmadığı için, klasik tefsirlerde konuya ilişkin yer alan açıklamaların ve gösterilen hassasiyetin göz ardı edilmemesi, ayete bu kıraate göre anlam verilecekse müfessirlerin dile getirdiği takdirlerin dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz.

5. Sonuç

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, görüşlerine yer verdiğimiz müfessirlerin büyük çoğunluğu ayetle ilgili her iki kıraati ve bu kıraatlere göre oluşan anlamı açıklamış fakat açıkça herhangi bir tercihte bulunmamışlardır. Bununla birlikte Taberî ve Zeccac gibi âlimler birinci kıraati ve anlamı tercih etmiştir. Nehhas ise, bu âlimlerin zikrettiği gerekçelerin çok da anlamlı olmadığını belirterek bu tercihi tasvip etmemiştir. Her halükarda müfessirler, hatalı anlama ve algılamaların önüne geçmek amacıyla her iki okunuşa göre ayetin manasının nasıl olması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Fakat aynı titizlik bazı Türkçe meallerde görülmemekte, bu yüzden, 38. ayete kadar zikredilen iyi hasletlerin de Allah katında hoş karşılanmadığının algılanması riski

⁷² Delilde ve medlülde hata hakkında geniş bilgi için bkz. İbn Teymiye, *Mukaddime fi Usûli't-Tefsir*, Mektebetü't-Türâsi'l-İslâmî, Kahire t.y.; s. 84-85; krş. Celâleddin Abdurrahman Suyûtî, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, (thk. Mustafa Dîb el-Bugâ), 2 cilt, Dâru İbni Kesir, Dımaşk 2002II, 1202-1203.

doğmaktadır.

Müfessirlerin görüşlerini ve iki farklı kıraate göre ayetin uygun manasını şöyle özetlemek mümkündür:

Ayetteki *سَيِّئَةٌ* kelimesi *سَيِّئَةٌ* olarak okunursa, kâne'nin birinci haberi olur, *مَكْرُوهًا* de *سَيِّئَةٌ* den bedel ya da, kâne'nin ikinci haberi olur. Müfessirlere göre, daha önce zikredilenler arasında güzel davranışlar da yer aldığı için ayet “*Bütün bunların hepsi Rabb'in katında kötü olan ve sevimsiz davranışlardır.*” şeklinde anlaşılmalıdır. Zira bu kıraate göre *ذَلِكَ* lafzını bütün zikredilenlerle değil, sadece nehiy formunda zikredilenlerle alâkalıdır. Bu durumda ayetin manası “*Bütün bunlardan yasaklanmış olanlar Rabb'in katında kötü olan ve hoş karşılanmayan davranışlardır.*” şeklinde mana verilmelidir.

Ayette geçen *سَيِّئَةٌ/سَيِّئَةٌ* kelimesi, *سَيِّئَةٌ* şeklinde okunduğunda *ه*/hû zamiri *كُل* kelimesine raci olup, *سَيِّئَةٌ* kelimesi kâne'nin ismi, *مَكْرُوهًا* de haberi olmaktadır. Müfessirlerin de belirttiği üzere, bu kıraate göre, ayetin manası “*Bütün bu zikredilenlerin kötü olanları, Rabb'in katında hoş karşılanmayan davranışlardır.*” şeklinde olur. Ayet bu şekilde tercüme edildiğinde, 22-37. ayetlerdeki güzel davranışların Allah katında hoş karşılanmadığı gibi bir çağrışım ortaya çıkmaz. Türkiye'deki Mushaflarda yazılı olan bu kıraatin, meallerde de dikkate alınıp, ayete bu şekilde mana verilmesinin daha uygun olacağını düşünüyoruz.